

szótár

az indiai előadóművészetekben leggyakrabban használt kifejezések gyűjteménye

ālāp	आलाप	invokáció, a <i>rāga</i> szólóban előadott első három tétele (<i>ālāp</i> , <i>joṛ</i> , <i>jhālā</i>); illetve a legelső, nagyon lassú, ritmika nélküli tétel neve; minden egyes részében pontosan követi a <i>rāga</i> jellegzetességeit (motívumok, <i>vādī</i> és <i>saṃvādī</i> , <i>ārohaṇa</i> és <i>āvarohaṇa</i> stb.)
ārohaṇa	आरोहण	emelkedő (hangsor)
ati drut	अतिद्रुत	nagyon gyors (tempójelölés)
auḍava	औडव	öt hangból álló hangsor, a három <i>jāti</i> egyike
āvarohaṇa	अवरोहण	ereszkedő (hangsor)
bandish	बाण्डिश	vokális (tálához kötött) kompozíció
bilāwal	बीलावल	csak <i>shuddha</i> , vagyis természetes hangokat tartalmazó hangsor, egyike a tíz <i>thāt</i> -nak
bīnkār	वीनकार	aki <i>bīn</i> -en (<i>vīna</i> , vagy <i>rudra-vīna</i>) játszik, valamint egy Tansen-től eredeztetett <i>gharāṇā</i> neve
bol	बोल	a <i>tabla</i> egyes ütésének jellegzetességeit (helyét és hangmagasságát) jelölő rövid szótagok, melyek segítik a bonyolult kompozíciók memorizálását
dhamār	धमार	a <i>dhrupad</i> stílusban használt, kötött ritmikájú (14 ütem) kompozíció
dhrupad	ध्रुपद	mai formáját a XI. században elnyert kompozíciós forma, melynek stílárís gyökerei a védikus időszakra nyúlnak vissza. A múlt századig négy formája maradt fenn: <i>dagar</i> , <i>gauhar</i> , <i>khandar</i> , <i>nauhar</i> .
drut	द्रुत	gyors
gat	गत	kötött, hangszeres kompozíció
gharāṇā	घराना	egy különleges, adott stílusú előadásmód; általában családi tradíció, amely mester tanítvány láncolatban több mint három generáción keresztül fennmaradt
jāti	जाति	a <i>rāga</i> besorolása, a <i>rāga</i> hangsorának hossza szerint: <i>saṃpūrṇa</i> - hét hangból álló, <i>ṣāḍava</i> - hat hangból álló, <i>auḍava</i> - öt hangból álló hangsor
jhālā	झाला	a <i>rāga</i> harmadik a <i>joṛ</i> -t követő, illetve a legutolsó <i>gat</i> utáni, speciális ritmikájú tétele
joṛ	जोड	a <i>rāga</i> második, az <i>ālāp</i> -ot követő tétele, ritmikus lüktetés és egyre növekvő tempó jellemzi
kathak	कथक	bonyolult lábjátékot (a lábat mintegy ritmushangszerként) használó, néhol történetet mesélő, észak-indiai tánc
khālī	खाली	a <i>tāla</i> második legfontosabb pontja, az „üres”, vagyis hangsúlytalan ütemrész kezdete, jele a felfordított tenyér
khyāl	खयाल	az indiai klasszikus zene egyik legfontosabb, a <i>qawwali</i> és <i>dhrupad</i> összevonásából eredeztetett, gazdag díszítésű, éneklési stílusa, melyet valószínűleg Amir Khusro (1253-1325) alkotott meg
khyāliya	खयालीय	<i>khyāl</i> énekes

komal	कोमल	a természetes hang fél hanggal való leszállításának jele a hang betűjele alá húzott vonal: <u>R</u> , <u>G</u> , <u>D</u> , <u>N</u>
madhya	maDya	közepes (pl. tempójelölés)
mātrā	माता	metrikus egység, ütem
mīnd	मींड	hangok közti hajlítás
mohrā	मोहरा	az alap egységeit elválasztó rövid dallampattern
qawwali	قوالی क़वाली	[قوالی - urdu, क़वाली - hindi] szufi vallásos ének, melynek célja a muzulmán vallás tanainak terjesztése, a hit elmélyítése, végső soron pedig az Allahal való egység átélésének megtapasztalása
pandit	पण्डित	a hinduknál a megbecsült, tanult ember titulusa, a zenében annak a mesternek a megnevezése, akinek már van olyan tanítványa, aki elismert előadóművész
rāga rāg	राग: राग	rāga [szanszkrit], rāg [hindi] az indiai klasszikus zene előadási formája, egyre bonyolultabb szabályrendszerben való „improvizáció” jellemzi. Minden egyes rāgának saját, a többi rāgától különböző, karaktere van.
rasa	रस	egy kompozíció érzelmi töltése
sam	सम	a <i>tāla</i> hangsúlypontja, mely általában a <i>tāla</i> kezdőpontja is, jele a csattanó tenyér
sampūrṇa	संपूर्ण	hét hangból álló hangsor, a három <i>jāti</i> egyike
saṃvādī	संमवादी	a <i>rāga</i> második legfontosabb hangja, a „miniszter”, mely a <i>vādī</i> után leggyakrabban szólal meg
saptaka	saptak	oktáv, hét módosítatlan alaphangjának megnevezése: <i>ṣaḍja, ṛṣabha, gāndhāra, madhyama, pañcama, dhaivata, niṣāda</i> (S, R, G, M, P, D, N)
ṣaḍava	षाडव	hat hangból álló hangsor, a három <i>jāti</i> egyike
śruti	ऋतु	a legkisebb hallható hangköz, az indiai zenében egy oktávon belül 22 <i>śruti</i> -t különböztetünk meg
śuddha	सुद्ध	az oktáv hét módosítatlan alaphangjának jelzője (<i>śuddha ṛṣabha, stb.</i>)
tāla tāl	ताल: ताल	tāla [szanszkrit], tāl [hindi] ritmusciklus (minimum 3 maximum 108 ütem hosszú)
tan	तान	a <i>gat</i> tételben használt melodikus figura
thāt	ठाट	osztályozási rendszer, melynek alapja a rāga besorolása a 10 <i>thāt</i> , vagyis a 10 alaphangsor valamelyikéhez, ezek: <i>bilāwal, khamāj, kāfi, bhairav, āsāwari, bhairavi, kalyān, mārṇā, pūrvi, toḍi</i> (<i>Vishnu Nārāyaṇ Bhātkhande</i> (1860-1936) <i>Hindustani Sangeet Paddhati Kramik Pustak Mālikā</i> című, 1939-ben megjelent 6 kötetes műve alapján)
thumri	ठुमरी	a <i>rāga</i> előadói rendszerénél szabadabb, a 19 században létrejött, romantikus stílusú, a vokális és hangszeres zenében is megtalálható előadási forma. Szövegei minden esetben Krisna életének romantikus epizódjairól szólnak.
tihāi	तिहाई	olyan, háromszor ismétlődő frázis, melynek utolsó hangja - általában - <i>samra</i> , vagyis a <i>tāla</i> első ütemére, érkezik meg - az indiai klasszikus zene egyik legjellegzetesebb eleme
ustad	ustad	a guru urdu nyelvű, leginkább a muzulmánok által használt megfelelője, általánosságban a megbecsült, tanult ember titulusa
vādī	वादी	a <i>rāga</i> legfontosabb hangja, az „uralkodó”, vagy „király”, mely minden más, a <i>rāgában</i> megtalálható hangnál gyakrabban szólal meg
vilambit	विलम्बित	lassú